

van haar plan om Tasso op reis te nemen, maar de verongelijkte toon maakt duidelijk dat ze geen barst begrepen heeft van de verhoudingen. Ze spreekt over oorlog, maar er is in heel de voorstelling nog niets opwindends gebeurt. Om het conflict kunstmatig op gang te houden, veegt ze de krijtkringen van Tasso uit. Haar vermeende sluwheid is aanstellerij, die nogmaals benadrukt wordt met een stuk onvertaalde Duitse tekst over de weemoed van Tasso. Als het voorhang, waarop, om de afstandelijkheid te accentueren t.a.v. Goethes romantisch kader, barokke draperieën zijn geschilderd, neergaat, kan het theatraal allemaal afgelopen zijn: Decorte heeft posities vastgelegd en in de handeling nergens aangegeven wat er mee te gebeuren staat. Enkel de behandeling van de tekst laat onbevredigde indrukken achter en verwijst naar een mogelijk vervolg en een afronding. Het publiek moet nu kiezen of het zich voor Decortes ziele-roerselen — want dat dit het interpretatieve thema is, is klaar — interesseert. Of beter: of het zich interesseert voor het vormgevingsproces van die sentimenten.

Ultiem verband

In het tweede deel zouden de plannen in daden moeten worden omgezet: dit gebeurt niet in een handeling, het gebeuren blijft zuiver verbaal. Tasso loopt te ijsberen in zijn kamer en beseft vrij lucid wat hem overkomt: zonder dramatische aanleiding werd hij gekerkerd in zichzelf, de dichter wordt verboden maatschappelijk te functioneren. Het is de zichtbaarste karakterontwikkeling die Tasso van Decorte meekrijgt en ook nu meteen gefixeerd wordt. De schijnoplossingen waarmee Leonore en Antonio komen aandragen verwerpt hij, hij doet alleen moeite om zichzelf nog meer te overtuigen. Tegelijk neemt Decorte afstand van Tas-

so's inzicht: de dichter is voortdurend bezig orde en wanorde te scheppen in de kamer, vooral wanorde omdat dit het best bij zijn bohémien-imago past. Theatraal is deze monoloog uiterst sterk, omdat tekst en handeling hier, meer dan in de rest van de voorstelling, consequent autonoom een betekenis produceren die in hun tegenstrijdigheid veel duidelijk maken. Als er opnieuw gedialogeerd wordt, blijft deze afstand op dezelfde manier behouden. Wat Leonore komt vertellen is vrij irrelevant, het is niet meer dan het aan Tasso blijk geven van haar onbegrip, zodat zij dramatisch haar taak heeft volbracht en verder eigenlijk geen rol hoeft te spelen. Haar quasi-sluwheid is van dezelfde aard als die ze toonde tegen Antonio in het vorige bedrijf. Antonio's optreden, die van achter een paneel de kamer binnentreedt, is belangrijker. Tasso en hij sluiten een soort verbond, Antonio uit pure berekening, Tasso omwille van zijn artistieke fierheid: Antonio zal Tasso steunen om zijn dichtwerk van de hertog terug te krijgen, zodat hij er nog aan kan sleutelen. Daarna kan hij naar Rome gaan om het aan de 'literatuurkenners' voor te leggen. Deze dialoog sluit het hele vervolg van de voorstelling, zowel qua handeling als qua betekenisresultaat in zich: de intellectuele gelijkenis van Tasso en Antonio, en het belang dat Decorte daaraan hecht als verdubbeling van zijn eigen mentaliteit, wordt benadrukt en de conflictstof wordt aangebracht, zodat het stuk dramatisch vooruit kan.

Ter afsluiting uit Tasso zijn spijt over de mislukte relaties met de vrouwen. Omdat hun dramatische functie tot een minimum herleid is, heeft deze monoloog in de eerste plaats een distantiërende functie, nl. het relativeren van de intellectuele ernst van de vorige scène. Niet alleen het gebeuren zelf is episch, ook de structuur van het drama. Tegelijk wordt Tasso's evolutie naar wanhoop beter gemotiveerd: zijn relatie met de

prinses vormt, zoals gemeld, steeds een aanleiding voor een bepaalde verhouding met Antonio.

Onnozelheid

De eerste scène van het vijfde en laatste bedrijf zou de voorstelling kunnen afsluiten: Antonio vertelt de hertog over Tasso's voornemens en voegt er denigrerende opmerkingen over diens paranoïa aan toe. Het potentiële venijn wordt echter weggestoken achter Antonio's monotone houding. Als Tasso aankomt — deze scène speelt zich af in de tuin, die, weelderiger dan in het eerste bedrijf, met doeken is volgehangen — verbergt Antonio zich snel, vermijdt Tasso's blik: hij voelt zich enigszins schuldig over zijn dubbelrol. Op dat moment breekt, hoewel aarzelend, het finale conflict los. Tasso vraagt aan de hertog zijn manuscript terug en deze weigert. Decorte laat zijn personages onveranderd hun rechtlijnigheid behouden, zodat enkel het dom-intelligent-contrast naar voren komt en niet de machtspolitieke intenties van de hertog, die op die manier secundair blijven. Dramatisch wordt deze dialoog dus vernietigd, behalve op het einde: in plaats van Tasso gerust te stellen, zoals bij Goethe, gaat de hertog opvallend hautain en minachtend weg. Dit verduidelijkt zowel de latere agressie van de hertog als de expliciet wordende wanhoop van Tasso. Tasso had de bedoelingen van de hertog reeds door in de kamer-monoloog, hier ziet hij dit vermoeden bevestigd, opnieuw.

Als de hertog met het manuscript weggaat en de dichter wanhopig achterlaat, barst het gebeuren helemaal open. De prinses verschijnt, het licht wordt scherper — een zeer sarcastisch effect — en zij doet het drama omkantelen. Tasso wordt de wereldvreemde romantische held, verliest zijn inzicht in de verhoudingen en de prinses wordt agressief, verliest haar naïeve fijnzinnigheid. Tasso's liefdespoëzie klinkt nergens geloofwaardig, en wijst alleen — maar dramaturgisch zeer duidelijk — op het feit dat hij zijn omgeving opgeeft en de wanhoop gaat cultiveren. Decorte schakelt over naar Goethe, doet alsof hij zijn voorbij interpretatie verwerpt en begint zijn twijfel in alle toonaarden te spuien. Ook de interpretatie van de prinses wordt verscherpt, want zij kan nu Tasso letterlijk op de knieën krijgen. Haar agressie brengt hetzelfde effect teweeg bij de andere personages die verschrikt komen toegelopen en compleet tegen alle zogenaamde logica in, partij kiezen tegen Tasso. De voorafgaande omkering bij Tasso en de prinses maken dit dramatisch wel geloofwaardig: als publiek ben je gewaarschuwd. Trouwens, bij Goethe is Tasso agressief, niet de prinses. De hertog verklaart Tasso voor gek, werpt zijn masker van domheid af — dat dit een masker zou zijn is enkel

Torquato Tasso
(Het Trojaanse Paard)
Foto Herman Sorgeloos